

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 22, Sayı: 2, Sayfa: 295-307, ELAZIĞ-2012

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER ÇERÇEVESİNDE TUNCELİ'YE YAPILAN KAMU HARCAMALARI VE YATIRIMLAR (1963-1981)

Regional Planning Studies Tunceli province In Line To The Priority Development Inter-Provincial Relationship To Include A Review (1963-1981)

İsmet TÜRKMEN*

ÖZET

Yapılan bu çalışmanın öncelikli amacı bir ülke yatırımlarının bölgeler arası dağılımında, ekonomik kalkınma açısından, bölgeler arası dengesizliğin olup olmadığını göstermektir. Araştırmada ele alınan veriler dahilinde, Türkiye’de Planlı Dönem Yılları arasında Tunceli İli’ne yapılan yatırımlar ve bunların ülke ekonomisi içindeki yerinin saptanabileceği ve çeşitli sektörlerle yönelik yapılan yatırımların ilin kalkınmasıyla paralellik gösterip göstermediği gibi neticelere ulaşılması ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgeler Arası Dengesizlik, Kalkınma Planı, Kalkınmada Öncelikli İller.

ABSTRACT

Investments made in any country, that country is a close relation between the growth rate is known. Inter-regional distribution of investment in a country that, in terms of economic development, whether the imbalance between regions shows. Our research, Planned Quarter Year between Tunceli Province in the investment and their country's economy in the place to be determined, the various sectors for investment in regional prevention in parallel whether in the country, inter-regional disparities increased and not increased in reach conclusions let us hope that you can have.

Key Words: Imbalances Between Regions, Development Plan, Priority Development Provinces.

GİRİŞ

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın yerleşme birimleri itibariyle tam manası ile dengeli bir şekilde gerçekleşmediği hususu bütün ekonomiler için bilinen bir gerçektir. Kalkınmada dengeli bir gelişmenin sağlanmasında hedefe ulaşmak için üzerinde en fazla durulan müdahale araçları, sosyo-ekonomik politika tedbirleri olmaktadır.

Geri kalmış yörelere, bu bölgelerden elde edilen bütçe gelirin çok üzerinde harcama yapmak, planlı dönemin yatırım ve harcama politikalarının temel özelliklerinden birisi olmuştur. Kamu yatırım politikalarının yanında, özel sektörü bu yörelere çekebilmek için yapılan devlet yardımları ve uygulanan personel politikaları da, bölgeler arası dengesizliği gidermede kullanılan başlıca kamu araçları olmuştur. Ülkemizin bütününün ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden kalkındırılması amacına dönük hizmet politikası cumhuriyet dönemine geçişle birlikte başlatılmıştır. Özellikle hükümetlerin planlı döneme girinceye kadar, diğer bölgelere göre yetersiz veya sınırlı da olsa özellikle ulaşım imkanları yönünden yatırım ve harcama politikalarını yoğunlaştırdıkları görülmektedir. Ayrıca planlı dönemde halkın ve kamuoyunun, mahalli ihtiyaçlarla ilgili istek ve baskıları da arttığından, hizmetlerin bu yönde geliştirilmesinde ve gerçekleştirilmesinde, artışın olduğu bir gerçektir (Planlı

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü-Tokat (e-posta:iturkmentug@gmail.com)

Dönemde Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgeleri (1963-1972) Durum, Getirilen Politikalar, Alınan Tedbirler, Yapılan ve Yapılacak Çalışmalar, Teklifler, 1971: VII-IX).

Türkiye gibi ekonomik ve sosyal alanlarda hızla gelişmekte ve değişmekte olan ülkelerin genel kalkınma politikası, ekonomik büyüme ile birlikte sağlıklı bir sosyal değişme ve refah dağılımının sağlanması, özellikle planlı dönemde, temel bir hedef olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda bölgelerarası gelişmişlik farklılaşmasının ortadan kaldırılması planlı döneme geçişle birlikte, temel bir mesele olarak ele alınmış ve söz konusu dengesizliğin ortadan kaldırılmasıyla ilgili olarak da ekonomik ve sosyal politikaların uygulanması öngörülmüştür (Dinçer ve Özasan, 2004:1). Planlı döneme girildikten sonra bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya yönelik tedbirler ağırlık kazanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda, kamu sektörü ülkenin geri kalmış yörelerindeki yatırımlara önemli bir araç olma niteliğini de elde etmiştir (Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Çalışmalar (Öneriler ve Tedbirler) 1976, 1977: 18).

Tunceli İlinin, 1963 yılında Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına alınmasını takip eden süreç öncelikli olarak ele alınmış olmakla birlikte, 1963 ve 1981 yılları arası bu ile yönelik, kamu harcama ve yatırımları çalışmanın sınırları dahilindedir.

1. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti Esasları

Türkiye’de ekonomik gelişmenin dengeli bir şekilde sağlanması gayretlerine rağmen, farklı seviyelerde gelişme gösteren iller için farklı ölçülerde bir gelişmeye imkan sağlayacak politikaların geliştirilmesine ve uygulanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ülkemizde bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde bölgesel gelişme planlarının yanı sıra; yatırım teşvikleri, Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) politikaları, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve kırsal kalkınma projeleri gibi çeşitli kalkınma araçları kullanılmıştır¹. Ancak, söz konusu politikalara ve gösterilen gayretlere rağmen, bölgelerarası gelişmedeki dengesizlikler arzulanan ölçüde ve tam anlamıyla giderilememiştir². Bu gelişme farklılıkları özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Orta Anadolu’nun bazı yörelerinde görülmektedir (Dinç, 1985:1-2).

KÖY’leri tespit ederken yalnız ekonomik değişimleri esas alan göstergelerle yetinmek pek mümkün olmamakla birlikte, gelişmişlik farkları sadece ekonomik yapıda değil önemli ölçüde ekonomik faktörlere bağlı olarak kalkınma sürecinde değişime uğrayacak olan diğer boyutlarda da ortaya çıkmaktadır. Bu esaslar da dikkate alınmak üzere, Türkiye’de iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin saptanması amacıyla DPT Sosyal Planlama Şubesi’nde 1963-1967 yılları arasında çalışmalar yapılmıştır³.

¹ Diğer bir bölgesel gelişme aracı olan *yatırım teşvikleri* uygulaması ise, Cumhuriyetin başından beri bir araç olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, 1960 sonrası planlı dönemde, özel sektör için yol gösterici bir niteliğe sahip olan kalkınma planlarının başlatılması ile yatırım teşvikleri kalkınma planları ve yıllık programlar çerçevesinde çıkarılan kararname ve tebliğler ile yürütülmeye başlanmıştır. Teşvik politikalarının amaçlarından biri, ekonomik ve sosyal açılardan geri kalmış yörelerin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla bu yörelere ilişkin özel teşvik politikalarının uygulanması olmuştur. (bkz. Dinçer-Özaslan, 2004: 12-13).

² İktisatçı Osman Okyar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir; “...Bir ülkede iktisadi gelişme vetiresi başladığı zaman, bütün bölgelerin aynı hızla gelişmeleri, iktisadi kalkınma gayretlerinin bölgeler arasında tam bir eşitlikle dağılması beklenemez. Bazı sebepler dolayısıyla, iktisadi gelişmenin, muayyen yerlerde çok daha hızlı bir tempo ile vuku bulması olağan bir haldir. Coğrafi konum, tabii kaynakların mevcudiyeti, kalkınmaya iştirak edecek insan gücü potansiyeli, maziden kalan etkiler ve tarihi-siyasî şartlar çeşitli bölgeler bakımından aynı değildir ve bu farklar, gelişmenin seyrini etkileyecek bölgelerin gelişme hızında farklara sebebiyet verecektir. (bkz. Okyar, 1967: 4).

³ Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun hızla kalkındırılmasını ve gelişmiş diğer bölgelerle dengelenmesini sağlamak amacıyla yeni imkanlar aranmış, bu konuların “Milli Plana” uygun yeni bir politika ve kuruluş ile yürütülmesi önem kazanmıştır. Bu uygulamada ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yer almayan, ancak yeterince kalkınmamış diğer illerin de ele alınmasının uygun olacağı kararı benimsenmiştir. Bilindiği üzere gelişmiş bir bölgede yeterince gelişmemiş yöreler bulunduğu gibi, gelişmemiş bir bölge içinde gelişmiş yöreler de bulunmaktadır Bkz.. (DPT, Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Çalışmalar (Öneriler ve Tedbirler) 1976, 1977: 23).

Konu bu çerçevede ele alındığında; çeşitli gelir grupları ve yörelere arasında dengeli bir gelişme sağlamak, bu yörelere genel planlama açısından ele alarak yatırımları düzenlemek, yörelere ekonomik, sosyal ve kültürel bakımlardan hızla kalkınmalarını sağlamak temel hedef olmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için KÖY'ü ve ihtiyaçlarını tespit etmek, bölgeye götürülecek yatırım projelerinin yer seçimine esas teşkil edecek görüşü vermek ve bu amaçlarla gerekli çalışma ve araştırmaları yapmak, götürülecek hizmetlerin programlanmasına ait koordinasyonu sağlamak ve değerlendirmekle görevli olmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde KÖY Dairesi 25 Eylül 1971 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulmuştur⁴ (Dinç, 1985: 4). Daha sonra yapılan düzenlemeler çerçevesinde söz konusu daire "Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı" adı ile çalışmalarına devam etmiştir.

KÖY Dairesi'nin görevleri özet olarak şöyle belirlenmiştir:

- Ülkedeki geri kalmış yörelere bilimsel yöntemlerle saptamak,
- Bu yörelere akılcı ve etkin bir çalışma düzenini kurabilmek amacı ile, merkezdeki ve taşradaki kamu kuruluşlarını kapsayacak, örgüt, insan gücü ve yönetsel düzenleme önerilerini hazırlamak,
- Bu yörelere, ekonomik, toplumsal ve kültürel yönlerden kalkındırarak aradaki gelişmişlik ayrımlarını kapamak ve dengeyi sağlamak için yöntemleri geliştirmek, bunları uygulayarak plan ve programlara yansıtacak önerilerde bulunmak, uygulamayı izlemek ve eşgüdüm sağlamak.

Buna göre, DPT 1973, 1979 ve 1981 yıllarında illerin gelişmişlik seviyelerini ve farklılaşmalarını belirleyen üç araştırma yapmıştır. 1981'de yapılan çalışma temelde ilçeler itibariyle yapılmış olmakla beraber iller itibariyle gelişmişlik durumu da araştırma sonuçlarıyla ortaya çıkarılmış bulunmaktadır.

Bu sonuçlara varmak üzere kullanılan başlıca göstergeler şu ana gruplar içinde sıralanabilir: sanayileşme göstergesi, ticari ve mali gösterge, tarımsal gelişme ve modernleşme göstergesi, sosyal ve kültürel gösterge, sağlık göstergesi, eğitim göstergesi, demografi göstergesi, haberleşme ve ulaştırma göstergesi.

KÖY'ü tespit ederken yeni stratejide belirlenen ve yalnız ekonomik değişimleri esas alan göstergelerle yetinmek olanak dışıdır. Gelişmişlik farkları sadece ekonomik yapıda, değil önemli ölçüde ekonomik faktörlere bağlı olarak kalkınma sürecinde değişime uğrayacak olan diğer boyutlarda da belirmektedir. (Sanalan-Elvan, 1998: 14-17). Bu veriler dikkate alınmak suretiyle, DPT Müsteşarlığı'ndaki ana hizmet birimleri arasında yer alan, "Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü" KÖY'leri ve ihtiyaçlarını tespit ederek bu yörelere özelliklerini dikkate alarak daha hızlı bir gelişme sağlanması amacıyla gerekli çalışmaları yapmıştır⁵.

Kalkınmada öncelikli yörelere tespit ederken yeni stratejide belirlenen ve yalnız ekonomik değişimleri esas alan göstergelerle yetinmek olanak dışıdır. Ülkemizde KÖY'ler, DPT tarafından yapılan araştırmalara dayalı olarak program dönemlerinde Bakanlar Kurulu'nca belirlenmektedir. KÖY'ler, 28 Şubat 1963 gün ve 202 sayılı kanun gereğince, ilk defa 1968 yılı program kararname ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini kapsayan 22 il olarak tespit edilmiştir. O tarihten itibaren

⁴ Bu dairenin kurulmasının Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, "...Geri kalmış yörelere milli planlama açısından ele alarak, yatırımların düzenlenmesiyle ilgili önerilerde bulunmak, gerekli araştırmaları yapmak, plan ve programlarla ilişkisini kurmak, uygulamayı izlemek ve değerlendirmek" biçiminde özetlenen görevleri yerine getirmekle ilgili olduğu açıktır. Bkz. (DPT, Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri, 1993: 78).

⁵ Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü ayrıca, İl ve İlçe bazında araştırma ve planlama çalışmaları yapmak, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bu konularda yapacakları çalışmaların Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarla tutarlılığını sağlamak, yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmaları koordine etmek, yerel istihdamın ve girişimciliğin geliştirilmesi çerçevesinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, esnaf ve sanatkarların ve kırsal kesimin sorunlarına yönelik politikalar geliştirmek, kurumsal ve hukuki düzenlemeler ile ilgili görüş vermek, uygulamayı yönlendirmek, bölgesel kalkınma projeleri ile ilgili koordinasyonu sağlamak ve görev alanına giren konularda görüş vermek ve uluslararası kuruluşlarla temas ve müzakerelere iştirak etmekle görevlidir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Devlet Planlama Teşkilatı Kurulu ve Görevleri Hakkında 540 Sayılı KHK, 1994: 1-17).

sekiz defa değişikliğe uğrayan bu kapsam 12 Aralık 1984 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 13'ü birinci derecede ve 15'i ikinci derecede öncelikli olmak üzere 28 il olarak tespit ve ilan edilmiştir. Zaman içinde meydana gelen değişiklikler gösterilmiştir. Yeni kapsam ile KÖY'ler Türkiye nüfusunun %27.4 'ünü ve toplam coğrafi alanın %44.6'sını ifade etmektedir. Sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun 20 ili ele alındığı takdirde toplam coğrafi alanın %34.6'sı ve nüfusun %20.8'i kapsanmış olacaktır (Dinç, 1985: 14-17).

Bu çalışmalar dahilinde ise; KÖY kapsamında, planlı dönem sonrasında pek çok değişik olmuştur. 1968 yılı itibariyle 22 olan kalkınmada öncelikli il sayısı 1969-1971 yılları arasında 23'e ulaşmış, il sayısı 1972 yılında ise 33 olmuştur. 1973-1977 yıllarına işaret eden III. Beş Yıllık Kalkınma Dönemi'nde ise il sayısı 40'a yükselmiştir. 1981 yılına kadar 40 olan il sayısı, bu yılda 25'e düşmüştür. Nihayet, KÖY kapsamı, 1990'lı yıllarda genişletilerek, 2000 yılında ise, 49 il ve 2 ilçeye (ada konumundaki Bozcaada ve Gökçeada) ulaşmış bulunmaktadır (Kaymak vd., 2003: 587).

Tablo-1: 1968-1980 Yılları Arası Kalkınmada Öncelikli İller Kapsamında Meydana Gelen Değişmeler

1968 Program Kararnamesi İle Tespit Edilenler				Toplam İl Sayısı
Adıyaman	Elazığ	Kars	Sivas	22 İl
Ağrı	Erzincan	Malatya	Tunceli	
Artvin	Erzurum	K.Maraş	Şanlıurfa	
Bingöl	Gaziantep	Mardin	Van	
Bitlis	Tunceli	Muş		
Diyarbakır	Hakkari	Siirt		
1969 Program Kararnamesi İle Eklenenler				Toplam İl Sayısı
Edirne				23
1972 Program Kararnamesi İle Eklenenler				Toplam İl Sayısı
Afyon	Çorum	Niğde	Tunceli	33 İl
Burdur	Giresun	Ordu		
Çankırı	Kastamonu	Sinop		
1973 Program Kararnamesi İle Eklenenler				Toplam İl Sayısı
Bilecik	Çanakkale	Kırşehir	Uşak	40 İl
Bolu	Denizli	Tokat		
1977 Program Kararnamesi İle Eklenenler				Toplam İl Sayısı
Kırklareli				41 İl
1978 Program Kararnamesi İle Çıkarılanlar				Toplam İl Sayısı
Edirne				40 İl
1979 Program Kararnamesi İle Eklenenler				Toplam İl Sayısı
Nevşehir				41 İl
1980 Program Kararnamesi İle Çıkarılanlar				Toplam İl Sayısı
Denizli				40 İl

Kaynak: (Dinç, 1985: 12-15)

2. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Ana Meseleleri ve Tunceli İli Örneği

1980 yılına kadar KÖY'e dahil olan iller bir bütün olarak ele alınmış, özellikle teşvik tedbirleri açısından herhangi bir ayrıcalık söz konusu olmamıştır. Fakat bu yöreler dahilinde olan illerin aynı gelişmişlik seviyesini gösterememeleri nedeniyle 1981 yılından itibaren KÖY içinde de oransal olarak daha az gelişmiş bulunan bazı illere teşvik tedbirleri açısından daha fazla önem verilmesi Bakanlar Kurulunca uygun bulunmuştur. Bu amaçla KÖY, "1. ve 2. derecede öncelikli yöreler" olmak üzere iki ayrı il grubu olarak ele alınmıştır⁶.

⁶ 12 Aralık 1984 tarihinde Bakanlara Kurulunca ilan edilen KÖY, 28 ilden meydana gelmekte ve bu illerin 13'ü 1. derecede öncelikli, 15'i de 2. derecede öncelikli il grubuna girmektedir. Genel itibariyle; 1980 yılı sonrasında KÖY, ülke alanının

Yıllar itibariyle kalkınmada öncelikli illerin tespitinde yapılan değışikliklerden ilki 1968 yılı Program Kararnamesi ile yaşanmış ve Tunceli'nin de içinde yer aldığı 22 il, Kalkınmada Öncelikli Yöre olarak belirlenmiştir (Dinç, 1985: 12-15). 1968 yılında, 67 il arasından 22 il olarak tespit edilen KÖY, kapsam dışındaki 45 il ile mukayesesi iki dönem halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-2: Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Türkiye Karşılaştırması

KULLANILAN KRİTERLER	I. Dönem (1987-1993)			II. Dönem (1994-2000)		
	KÖY (22 İl)	KÖY Dışı (45 İl)	I. Dönem Farkı	KÖY (22 İl)	KÖY Dışı (45 İl)	II. Dönem Farkı
Büyüme Hızı (Yüzde)	3,8	4,4	0,6	2,6	4,8	2,2
Kişi Başına GSYİH Endeksi Değeri (Türkiye=100)	51,7	114,0	62,3	48,9	114,2	65,3
Ülke GSYİH'na Katkı Payı (Yüzde)	11,6	88,4	66,8	10,7	89,3	68,6
Varyasyon Katsayısı	0,48	KÖY Dışı (45 il) 0,44	0,04	0,51	KÖY Dışı (45 il) 0,40	0,11

Kaynak:(Kaymak vd., 2003: 587)

Özetle; ülke nüfusunun yaklaşık %50'sinin yaşamını sürdürmekte olduğu KÖY'ün genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Ekonomik faaliyet içerisinde tarım sektörünün ağırlığı çok fazladır. Başka bir ifade ile tarım ekonomik faaliyetlerin belirleyicisidir. Bu nedenle nüfusun büyük oranda kırsal sahada toplandığı görülmektedir. Özellikle kuraklık nedeniyle bölge illerinde yoğun şekilde hissedilen sıkıntılar dikkat edilmesi gereken en önemli meselelerden birisidir⁷.
2. Nüfus artış hızı, ülke nüfus artış hızından yüksektir⁸.
3. Nüfus yapısı içerisinde (0-14) yaş grubunun oranı yüksektir.

%44.3'ünü kapsamakta, ülke nüfusunun ise %27.3'ünü barındırmaktadır. Ülkedeki toplam ilçe merkezlerinin %37.1, köylerin %44.7'si ve köy altı yerleşim birimlerinin (ünitelerinin) %46.1'i bu sahalarda yer almaktadır. KÖY'de yer alan kırsal yerleşmelerin, gelişmiş bölgelere oranla çok daha az nüfuslu ve çok dağınık olduğu tespit edilmektedir. Nüfusun benzer şekilde azlığı bu yörelere kapsamındaki şehir merkezleri için de söz konusudur. Bkz. (Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu, (Rapor No:8), 1989: II).

⁷ Bölgede 1978 yılı yazında yaşanan kuraklık ve sonuçlarının TBMM'de uyandırdığı yankıya örnek olması açısından (bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, Cilt 7: 68-70); Tunceli'de tarımda sektöründe istihdam edilen nüfus oranı için bkz. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004: 48-49).

	1980	1985	1990	2000
Türkiye	60.0	59.0	53.7	48.4
Tunceli	79.5	79.9	72.6	42.3

Not: Tarım; ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılığı da içerir.

Tunceli'de şehir nüfus oranı dikkate alındığında, ilin Türkiye ortalamasının çok altında seyrettiği görülmektedir. Bkz. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004: 8-9).

	1980	1985	1990	2000
Türkiye	43.9	53.0	59.0	64.9
Tunceli	22.9	28.4	38.2	58.2

⁸ Tunceli iline ilişkin nüfus artış hızı (%) değeri dikkate alındığında ilin Türkiye ortalamasının çok altında seyrettiği görülmektedir.

	1980	1985	1990	2000
Türkiye	20.65	24.88	21.71	18.28
Tunceli	-8.21	-7.83	-26.37	-35.25

Bkz. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004: 5).

4. İstihdam edilen nüfus içerisinde, ücretlilerin ve işverenlerin oranı, ülke ortalamasının çok altındadır⁹.
5. Cinsiyet itibarıyla kadın istihdamı ülke ortalamasının çok üzerindedir.
6. Gelir seviyesi ve gelir artış hızı, ülke ortalamasının altındadır. Bu bakımdan tasarrufların, ülke sermaye birikiminin ve yatırımların düşüklüğü söz konusudur.
7. Kişinin toplumdaki statüsünü belirlemede, eğitimin yeterli düzeyde verilememesi ülke ekonomisi ile bu yöreler arasında uyumun bozulmasına neden olmakta ve bu sahalarda üretim düşüklüğünün yaşanmasına sebebiyet vermektedir.
8. Diğer bölgelere oranla, bu yörelerde dışa kapalılık söz konusudur.
9. Bölge ekonomisi, ulaşım ve haberleşme imkanlarının yetersizliği gibi nedenlerle, özellikle bu yörelerde yetiştirilen tarım ürünlerinin üretiminde düşüklük söz konusudur.
10. Sosyal çevre daha az gelişmiştir.
11. Altyapı yatırımları önemli ölçüde yetersizdir¹⁰.
12. Başta işgücü olmak üzere, bütün üretim faktörlerinin verimliliği düşüktür.
13. Bölge dışına göç verme oranı, özellikle “beyin göçü” çok yüksektir.
14. İstihdam imkanları sınırlıdır¹¹.
15. Bu yörelerin iş piyasası tam olarak düzenlenememiştir.

Sıralamaya çalıştığımız bu meselelerin çözümü için kalkınmada öncelikli bölgelerdeki kamu yatırımlarının payı artış göstermektedir.

Kamu yatırımlarının giderek azalması politikasına rağmen kalkınmada öncelikli illerdeki kamu yatırımlarının nispi önemini koruması ile birlikte, aynı politika sonucu özel sektör yatırımlarının istihdamı artırıcı şekilde teşviki de önem kazanmıştır. Kalkınmada öncelikli bölgeler lehine getirilen ilave teşvik tedbirleri ile, teşvik mevzuatında reform niteliğindeki yenilikler ve gelişmelerin kısa zamanda olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. 1984 yılında 82.9 milyar TL, 1985 yılında 433.5 milyar TL olan yatırım tutarı 1986 yılında 692.8 milyar TL'ye yükselmiştir (Eser, 1987: 5).

Buna göre; gerek büyüme hızı ülke GSYİH'na katkı bakımından KÖY kapsamındaki 22 il ile, kapsam dışındaki 45 il arasındaki farkların II. dönemde kapanmayıp, daha da açıldığı görülmektedir. Kamu yatırımları ve geliştirilen teşviklerle artacağı düşünülen istihdam imkanlarının, kalkınmada öncelikli illerdeki işsizliğin çözümünde kullanılması en başta bölgenin sahip olduğu sosyo-ekonomik şartlara bağlıdır. Bu bölgelerde istihdamı öngörülen işgücünün, nüfus, göçler ve eğitim seviyesi ışığında incelenebilir.

⁹ Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi ilin iktisadi faal nüfusunun tarımda çalışanlara oranı Türkiye genelinin üzerinde, sanayide çalışanlarının oranı ise altında seyretmiştir.

	1980	1985	1990	2000
Türkiye	11.6	11.4	12.8	13.3
Tunceli	1.8	1.5	1.9	1.8

Sanayi; madencilik ve taş ocaklığı, imalat sanayi ve elektrik, gaz ve suyu kapsar. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004:38-39).

¹⁰ Tablodan da anlaşılacağı üzere, bölgede köy yollarının da asfaltlama çalışmalarına da ayrı bir önem verilmektedir.

	1985	1990	2000	2003
Türkiye	8.1	13.3	41.2	47.5
Tunceli	-	-	9.7	12.8

Bkz. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004: 90).

¹¹ İşsizlik Oranı- (%) 2000 (12 ve daha yukarı yaştaki nüfus)

	1980	1985	1990	2000
Türkiye	3.6	4.7	5.4	8.9
Tunceli	2.6	4.1	6.4	6.2

Bkz. (İl Göstergeleri 1980-2003, 2004: 34-35).

Tablo-4: Kalkınmada Öncelikli İllerde Nüfus Artışı ve Net Göç Oranları

I. Derecede Öncelikli İller	Toplam Nüfus (1985)	1980-1985 Nüfus Artış Oranı %	1975-1980 Net Göç Oranı %
I. Derecede Öncelikli 13 İl Toplam	5.732.738	24.6	-52.06
Tunceli	151.906	-7.83	-81.88
II. Derecede Öncelikli 15 İl Toplam	8.116.059	16.4	-40.03
KÖY 28 İl Toplam	13.848.797	19.7	
Diğer 39 İl Toplam	36.825.661	26.9	
67 İl Toplam	50.664.458	24.9	

Kaynak: (Eser. 1987: 8)

Tablo 4’de yer alan iller itibariyle nüfus artış hızlarının incelenmesinde, 1. derecede öncelikli illerin büyük çoğunluğunda 1980-1985 dönemi için yüksek nüfus artışı görülmektedir. Tunceli ilinde bu oran % 15.58 civarında çok az kabul edilebilecek bir artış olup, ilk 13 ilin nüfus artış ortalaması % 24.6’dır. Kalkınmada ikinci derecede öncelikli illerde sadece Artvin’de % 2.33’lük nüfus azalması görülmektedir.

KÖY’deki illere benzer şekilde Tunceli ilinde de yerleşme arayışı niteliğinde olan göç verme olgusunu iş imkanlarının yetersizliğinde aramak gerekir. Planlı dönem öncesinde bu bölgelerde yeterli derecede kamu ve özel sektör yatırımı yapılmamış olmasının yanında, araştırmamızı kapsayan yıllar arasında yeterli altyapı imkanlarının bulunmayışı, kamu ve özel sektörün ekonomik yatırımlarını da Tunceli’ye yeteri kadar çekememiştir. Esasında; bu altyapı faktörleri içerisinde eğitilmiş insan gücünün önemli rolü vardır.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın (1978-1981) hazırlık çalışmaları sırasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde geçmiş üç planın uygulamasında görülen aksaklıklar ve yeni program döneminde yapılması planlanan yatırım programına ilişkin olarak yerel yöneticilerin görüşlerine başvurmak amacıyla ilk gezi 10-12 Haziran 1978 tarihinde Oktar Türel tarafından yapılırken, ikinci tetkik gezisi 14-25 Ağustos 1978 tarihleri arasında Tunceli Lami Süngü, Tayfur Özşen, Mustafa Özcan ve Adil Temel tarafından yapılmıştır. Tetkik neticesinde ise ilin özel sorunlarına dair özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Tunceli ülkemizin her bakımdan geri kalmış illerinden birisi olup; yol, su, elektrik gibi alt yapı yatırımları fevkalade yetersizdir. Fakat yöre yer altı ve yer üstü kaynakları açısından çok zengindir. Kaynakları değerlendirerek ekonomiyi canlandıracak yatırımların yapılmaması diğer yandan nüfusun hızla artış göstermesi ortaya işsizlik sorununu çıkarmıştır. Bu faktörler yöre halkında devlete karşı güvensizlik duygularının oluşmasına yol açmıştır.
2. Tunceli ili ve özellikle Pülümür ilçesi I. derecede deprem kuşağı üzerinde bulunmakla birlikte, geçmiş yıllarda meydana gelen depremlerden sonra gerekli sayı ve nitelikte konut yapılarak afetzedelere verilmemiştir. Yapılan konutların çoğu yörenin koşullarına uygun olmaması nedeniyle boş bırakılmıştır.
3. İl merkezi ve ilçelerde önemli ölçülerde konut sıkıntısı çekilmektedir. İl merkezinin heyelan bölgesi olan Yenimahalle kısmının başka bir alana taşınması gerektiği halde alanın alt yapı hizmetlerinin tamamlanamaması sebebiyle taşınma gerçekleşmemiştir.
4. İl merkezinin su, elektrik ve kanalizasyon sorunu hala çözülememiştir.
5. Tunceli Yem Fabrikası’nın kaba inşaatının gözle görülür yapımları bulunmaktadır.

6. Süt fabrikası enerji sağlanamaması sebebiyle çalıştırılmamakla birlikte, enerji sorununun çözülmesi halinde ise süt yetersizliğinden çalışamayacağı sanılmaktadır (Doğu ve Güneydoğu Anadolu İlleri Gezi Raporu, 1979: 73-74).

İl özeline yönelik hazırlanmış diğer bir rapor ise; 28 ilde, Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı uzmanlarınca 11-18 Haziran 1989 tarihleri arasında inceleme gezisinde tespit edilen ortak sorunlar tespit edilmiş olup, bu doğrultuda il özeline ait sorunlar ve çözüm yolları ise şu şekilde izah edilmiştir:

1. Sağlık ve eğitim hizmetlerindeki darboğazlar giderilmelidir.
2. İlde çalışacak kamu personelinin seçiminde titizlik gösterilmeli ve gerekli teşvikler sağlanmalıdır.
3. Üretimi durdurulan süt toplama ve işleme tesisinin yatılı bölge okuluna dönüştürülmesinde fayda görülmektedir.
4. İlde kültürel faaliyetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.
5. Başta Ovacık olmak üzere ilin bazı yörelerini içine alacak şekilde kış ve dağ turizmi projesi etüt edilmelidir. (Kalkınmada Öncelikli Yörelere İnceleme Gezisi Raporu (11-18 Haziran 1989), 1989: 10).

Tunceli’de yapılan bahsi geçen inceleme çalışmaları sonucu yerel yöneticilerden alınan yatırım önerileri ve bu önerilere ilişkin DPT uzmanlarının görüşleri aşağıda sıralanmıştır:

- Baraj yapımı ve tütün ekiminin serbest bırakılması ile ilgili öneriler konusunda ancak gerekli incelemeler yapıldıktan sonra karar verilebilir.
- Madencilik sektörüne ilişkin önerilen Nazmiye’de linyit yataklarının işletmeye açılması ve Tunceli ve Pülümür’deki kromlar için konsantratör kurulmasına ilişkin önerilerin tümü uygun görülmüştür.
- İmalat sanayine ilişkin önerilerden yaprak tütün bakım atölyesi yaratacağı istihdam da göz önüne alındığında uygun görülmektedir.
- İlde halka açık anonim şirketler ya da kooperatifler yoluyla toz kireç, alçıtaşı değerlendirme, tuğla-kiremit, konserve ve mermer gibi tesisler açılabilir.
- İlde bir çimento fabrikası kurulabilir (Doğu ve Güneydoğu Anadolu İlleri Gezi Raporu, 1979: 75-80).

3. Tunceli’ye Yönelik Kamu Harcamaları ve Yatırımlar

Tunceli, Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Fırat Bölümü’nde yer alan, doğusunda; Bingöl, batısında Malatya, kuzeyinde Erzincan, kuzeydoğusunda Erzurum, güneyinde Elazığ ile çevrili, 7.774 kilometrekare alana ve 1050 metre yüksekliğe sahip, doğu illeri içinde en fazla kamu harcaması alan illerden birisidir.¹²

Mahalli idare yatırımları dışındaki kamu yatırım programlarının iller itibariyle gerçekleştirilmesinin sistemli olarak izlenmesi, 1969 yılında başlamıştır.¹³ Tablo 6’den de anlaşılacağı üzere, belirli bir gelişmişlik düzeyine sahip olmasına rağmen Tunceli’de eğitim, ulaştırma ve enerji hizmet alanları dışında kalan, -iller geneline göre kişi başına en az kamu harcaması yapılan alanlar turizm ve konut sektörleridir- tüm sektörlerde, kişi başına harcama oranlarının düşük bir seyir takip

¹² Tunceli İl Yıllığı, 1973: 27-28; Tunceli’de 1946-1960 yılları arasında yapılan kişi başına toplam kamu harcaması ortalaması, doğu illeri ve iller genel ortalamalarının üzerinde olup, doğu illeri arasında Van ve Hakkari’den sonra en yüksek üçüncü harcama ortalamasına sahip olmuştur (bkz. Aşgın, 2000: 244).

¹³ Buna göre I. Beş Yıllık Plan Dönemi’nde 22 Doğu ve Güneydoğu Anadolu iline (1965 fiyatlarıyla) toplam 4 milyar 926 milyon TL’lik, 1968-1970 döneminde ise (yine 1965 fiyatları ile) 4 milyar 537 milyon TL yatırım yapılmıştır. (bkz. Planlı Dönemde Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgeleri (1963-1972) Durum, Getirilen Politikalar, Alınan Tedbirler, Yapılan ve Yapılacak Çalışmalar, Teklifler, 1971: 15).

ettiği dikkat çekmektedir. Ayrıca, iller geneline göre kişi başına en az kamu harcaması yapılan alanlar turizm ve konut sektörleridir (TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 18, Cilt: 3: 440-441).

Tablo-6: Tunceli İline Yapılan Kamu Harcama ve Yatırımlarının Sektörler İtibariyle Dağılımı (1963-1981)
Cari Fiyatlar (1000 TL)

Yıllar	I. Plan Dönemi (1963-67)		II. Plan Dönemi (1967-72)		III. Plan Dönemi (1973-77)		IV. Plan Dönemi (1978-81)	
Sektörler	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
Tarım	6,389	9,4	5,422	6,7	4,883	1,4	44,497	2,6
Madencilik	-	-	-	-	-	-	63,750	3,7
İmalat ¹⁴	-	-	500	0,6	78,407	22,7	429,598	24,9
Enerji	2,230	3,3	19,772	24,3	34,880	10,1	174,690	10,1
Ulaştırma	10,290	15,1	8,723	10,7	84,365	24,4	280,000	16,2
Turizm	-	-	3,105	3,8	2,990	0,9	12,130	0,7
Konut	1,102	1,6	1,674	2,1	7,450	2,2	222,320	12,9
Eğitim	35,411	52,1	27,127	33,3	86,450	25,0	268,125	15,5
Sağlık	3,836	5,6	3,621	4,5	4,155	1,4	32,825	1,9
Hizmetler	8,736	12,9	11,502	14,1	42,179	12,2	200,248	11,6
Toplam	67,994	100	81,446	100	345,759	100	1,728,183	100

Kaynak: (Kutbay, 1982: 99, 166, 236, 300)

Ayrıca bu harcama değerleri ışığında; ilin, sosyo-ekonomik durumu hakkında şu tespitlere ulaşmak mümkündür: Sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi, sanayileşme ve madencilik, ticari ve mali, tarımda gelişme ve modernleşme, sosyo-kültürel gelişme, sağlık, eğitim, demografi ve haberleşme ve ulaşım göstergeleri ile ilgili olarak elde edilen gösterge değerleri için 1970 yılı bazı değişkenler içinde 1963-1970 yılları verileri kullanılarak yapılmıştır. Bu verilere göre; Tunceli'nin 67 il arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre sıralamada 59., sanayi göstergesi 65., mali-ticari göstergesi 49., tarım göstergesi 58., sosyal ve kültürel gelişmişlik göstergesi 56., sağlık göstergesi gelişmişlik göstergesi 66., eğitim gelişmişlik göstergesi 5., demografi gelişmişlik göstergesi 63., haberleşme-ulaştırma gelişmişlik göstergesi 62. sıradadır. (Kalkınan Türkiye, 1981: 228; Sanalan vd., 1973: 104-112).

Hükümetlerce, bölgeler arasında dengesizliği gidermek amacıyla, Tunceli'nin de aralarında bulunduğu illerin kalkınma ve sanayileşmesini sağlamak üzere uygulanan ekonomi politikalarında ve teşvik tedbirlerinde önemli ayrıcalıklar getirilmiştir. Uygulanan politikalarla, bu bölgelerde kamu kesiminin temel altyapı projelerine kaynak tahsisinde öncelikler sağlanırken, özel sektör yatırımlarının buralara yönlendirilmesi ve yatırım yapma kararları olumlu yönde etkilenmeye çalışılmıştır. Böylece, imalata dönük sektörler yanında, eğitim, ulaştırma, haberleşme, enerji gibi sektörlerle de özel sektörün yatırım yapma ortamı hazırlanmıştır. Tunceli ilinin de içinde yer aldığı bölgelerin kalkındırılmasında uygulanan tedbirlerin özelliği, daha çok devlet tarafından, ekonomik ve sosyal altyapı ve bölgeye hayatiyet veren tesisler kurmak; kara ve demiryoluyla ulaşım imkânları sağlamak şeklinde olmuştur.

¹⁴ 1980 sayımı verilerine göre, Türkiye'de imalat sanayinde çalışanların en az oranda bulunduğu beş il arasında Tunceli (%1.8) de yer almaktadır. Ülkemizde sanayide istihdamın daha fazla olduğu illerde geçmiş yıllarda kalkınmada öncelikli iller arasında yer almıştır. Bu illerin ülkemizdeki sanayi merkezlerine yakınlıkları, altyapı avantajları kalkınmada öncelikli yörelerde yer almanın getirdiği teşvik üstünlükleri, imalat sanayinde çalışanların sayısını ve sektörü arttıran unsurlar olmuştur.

Onun için, kuruluş yeri seçiminde ekonomik faktörler yanında, sosyo-ekonomik faktörler de etkili olmuştur. Liberal ekonomi politikalarının uygulandığı dönemde, kamu yatırımlarında bölgelere göre ekonomik kriterler yerine, sosyo-ekonomik kriterlere öncelik verilebilmiş, kamu yatırımları, nispi olarak, daha çok batıdan diğer bölgelere kaydırılmış ve kuruluş yeri seçiminde ekonomik ölçülerin dışına çıkmıştır. Devlet kesiminin bu bölgelere götürdüğü yatırımlarda devamlı ve hızlı bir artış olmuştur. Nitekim, KÖY'e yapılan kamu yatırımları, 1983 yılında 253.3 milyar TL iken, 1987 yılı sonuç itibariyle 1.4. trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, Devre: 18, Cilt: 3: 437-438).

Tablo-7: Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında Tunceli İlinde Teşvik Tedbirlerin Yıllara Göre Dağılımı

İl	1968-1978	1979	1980	Toplam
Tunceli	7	-	-	7
KÖY Kapsamındaki Diğer İller	470	38	68	576
Toplam	477	38	68	583

Kaynak: (Öztürk, 1981: 7)

Devletin bütün teşvik çabalarına rağmen, KÖY kapsamındaki illerde, teşvik belgesi alan tesislerin sayısı Türkiye toplamının 5.918 olduğu, 1968-1980 yılları arasında 583'dür. Bu sonuçtan da hareketle teşvik tedbirlerinin ancak %10'u Tunceli ilinin de yer aldığı bu illere verilebilmiştir. Çalışmamızın kapsamı dışında olup, takip eden yıllarda ise ile verilen teşvik belge sayısında belirgin oranda bir artış olmamakla birlikte KÖY kapsamındaki diğer iller ortalamasının altında kaldığı dikkat çekmektedir.

Tablo-8: Tunceli İline Yıllar İtibariyle Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

Yıllar	Tunceli			Birinci Derecede Öncelikli 13 İl (Tunceli Dahil)			İkinci Derecede Öncelikli 15 İl		
	Verilen Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon TL)	İstihdam (kişi)	Verilen Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon TL)	İstihdam (kişi)	Verilen Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon TL)	İstihdam (kişi)
1984	1	2.740	27	40	14.181	901	100	114.584	5.852
1985	2	1.963	260	84	230.616	7.943	181	241.455	8.341
1986	2	2.035	29	128	138.235	9.162	274	622.975	13.829
1987	1	760	25	87	109.333	4.415	313	334.323	15.913
1988	2	1.388	26	139	380.827	7.480	288	602.486	12.417

Kaynak: Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu, (Rapor No:8), 1989: 21-25).

Tablo-9: Tunceli İlinde Mevcut Kamu Tesisleri-Kooperatifler, İştirakler, Çok Ortaklı Şirketler

Yatırımın Adı	Kamu/Özel	Tesisin Bulunduğu Yer	Üretim Konusu	Fiili Üretim kapasitesi	İstihdam Durumu
Tunceli Yem Sanayi	Kamu	Tunceli	Karma yem üretimi	16.000 ton/yıl	38
Sümerbank Tesisleri	Kamu	Tunceli	Halı, battaniye ipliği	576 ton/yıl	105
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Tesisleri	Kamu	Tunceli	Gıda	7.500 ton/yıl süt işleme 400 ton/yıl süt mamulleri	151
Hıvır, Gireli ve Ağa Tuzlaları	Kamu	Tunceli	Gıda	3 tuzlanın 1.200 ton/yıl tuz	-
Straygan Halı İpliği Fabrikası ¹⁵	Kamu	Pertek	Dokuma-giyim	746 ton/yıl halı ipliği üretimi	-
İşbir Çarsacak Un Fabrikası ¹⁶	İştirak (160 ortaklı)	Mazgirt	Gıda	26.400 ton/yıl un 1.250 ton/yıl irmik 10.000 t/y makarna 6.750 t/y irmik altı un	191
Tungaş Gıda Sanayi	Özel	Tunceli	Un ve makarna üretimi	36.270 ton/yıl	211
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	Özel Toplam sermaye (2.000.000 TL)	Tunceli	Madencilik	-	55

Kaynak: (Kalkınmada Öncelikli İllerin Sanayi Envanteri, 1989: 16; Kalkınmada Öncelikli İllerde Sanayi Tesisleri, 1993: 64; Öztürk, 1981: 246-253)

SONUÇ

Türkiye'nin 1961 Anayasası ile girdiği kabul edilen *planlı kalkınma dönemi*, DPT'nin kurulması ile kurumun teşkilatlandırılması süreci esas alınarak başlatılmaktadır. 1963 yılına kadar birer yılı esas alan plan ve programlar yapılmak suretiyle geçiş dönemi atlatılmıştır. Bu sırada alt yapısı hazırlanan *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*'nin hazırlanması ile fiilen planlı kalkınma dönemine geçilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi'nin hemen ardından ülkemizde bölgeler arası gelişmişlik farkının en yoğun belirginleşmiş olduğu illerin geliştirilmesini hedefleyen, KÖY Dairesi kurulmuştur.

Sonuç itibarıyla; KÖY'ün toplam kamu yatırımlarından aldıkları paylar plan dönemleri itibarıyla bir artış göstermektedir. Doğu'ya yapılan kamu harcamalarında daha çok her bir bakanlık kendi yetki alanında azamî duyarlılık göstermektedir. Ancak bu artışa rağmen ekonomik ve sosyal yönlerden yeterince geliştirilememiş bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının beklenen ölçüde kapatılması mümkün olmamıştır. Tunceli ilinin de dahil bulunduğu KÖY kapsamındaki illerin durumlarının iyileştirilmesi dünyanın gelişmiş ülkelerinde de takip edildiği üzere *Bölge ve Alt Bölge Planlaması* ile sağlanabilir. Bu sayede bu illerin sosyo-ekonomik refah düzeyleri yükseltilecek gelişmişlik farkı en aza indirilmek suretiyle, zamanla bu fark ortadan kaldırılabilir.

¹⁵ Projenin yapımına 1975 yılında başlanmış olup, 52.200.000 TL'ye mal edilmesi planlanmıştır. 1977 yılı sonuna kadar 7.2 milyon TL harcanmış ve 1978 yılı ödeneği olarak 22.8 milyon TL ayrılmıştır. (1977 Yılı Program Uygulamasındaki Gelişmeler: 14-15, 17, 119-120, 135-136, 164, 267-268)

¹⁶ Şirkete 1976 -1979 yılları arasında toplam 14.000 TL devlet yardımı sağlanmıştır. (bkz. Öztürk, 1981: 251); Bölge halkı ve yurt dışında çalışan işçilerin tasarruflarıyla Mazgirt İlçesine bağlı Akpazar Bucağı'nda, entegre tesisin kurulması sırasında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na değerlendirilmiş fizibilite etütü yapılarak %50 yatırım indirimi ve orta vadeli kredi ile %100 gümrük muafiyetini içeren teşvik belgesi alınmıştır. Projenin gümrüksüz yatırım tutarı 12.000.000 TL'lik işletme sermayesi dahil 86.000.000 TL olup döviz ihtiyacı 1.228.000 Dolar olarak tespit edilmiştir. Türkiye Sınai Bankası projeye 1.350.000 Dolarlık döviz ve 10.000.000 TL'lik orta vadeli kredi vermekte ve şirket sermayesine %10 oranında katılmıştır. (bkz. Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Çalışmalar (Öneriler ve Tedbirler), 1975: 39-40).

Tunceli'ye yönelik gerçekleştirilmiş ve halen yapılmakta olan kamu harcamalarının bölgenin asırlara dayanan meselelerinin ve ihtiyaçlarının tamamının karşılanamadığı bir gerçektir. Bu meselelerin kısa bir sürede çözümlenebilecek meseleler olmadığı kabullenmek; fakat konuyu farklı yönleriyle ekonomik, sosyal ve kültürel planlama yaklaşımı içinde ele almak içinde bulunduğumuz plan dönemlerinde belirtilen endüstri ve tarımsal kalkınma ile ilgili tedbirleri uygulamak gerçekçi, güvenilir ve isabetli bir yaklaşım şekli olacaktır. Güneydoğu Anadolu'nun kalkınmasında devletin büyük imkânlarla kalkınmaya katılması zorunlu olmakla beraber özel sektörün ve bölge halkının da bu kalkınmaya katılmasına önem vermesi gerekmektedir. Bu, aynı zamanda bölgede kalkınma için gerekli psikolojik ortamı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aşgın, Sait (2000), *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları (1946-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 540 Sayılı KHK* (1994), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dinç, Hasan (1985), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Yatırım ve Teşvik Politika ve Uygulamaları*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı
- Dinçer, Bülent- Özasan, Metin (2004), *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dinler, Zeynel (2001), *Bölgesel İktisat*, 5. Baskı, Bursa.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu İlleri Gezi Raporu* (1979), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT (1965), "Plancılık ve Hukuk Düzenimiz", *Yurt Düzeyinde Dengeli Kalkınma*, DPT Dokümantasyon Servisi (Hizmete Özel), Ankara. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Eser, Şenay, *Kalkınmada Öncelikli İllerde Eğitim 1984-1986* (1987), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Eşiyok, Ali vd (1999), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum (İstatistiksel Bakış ve Genel Bir Değerlendirme)*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Gözübüyük, A. Şeref (2005), *Açıklamalı Türk Anayasaları*, 5. Baskı, Ankara.
- Hançerlioğlu, Orhan (1981), *Ekonomi Sözlüğü*, 5. Baskı, İstanbul.
- İl Göstergeleri 1980-2003* (2004), , Ankara: Devlet İstatistik Kurumu.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Çalışmalar (Öneriler ve Tedbirler) 1976* (1977), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi.
- Kalkınmada Öncelikli İllerin Sanayi Envanteri* (1989), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kalkınmada Öncelikli İllerde Sanayi Tesisleri* (1993), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere Raporu, Rapor No: 9* (1991), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere Kurulu Raporu* (1994), Ankara: TOBB.
- Kalkınan Türkiye* (1981), DPT Yay. No:DPY-1788, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kaymak, Cemalettin vd (2003), *İller ve Bölgeler İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki Gelişmeler 1987-2000*, DPT Yay. No: 2676, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Kutbay, Cemil (1982), *Kamu Yatırımlarının Kalkınmada Öncelikli İller ve Yörelere ve Diğer İller İtibariyle Dağılımı 1963-1986*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Okyar, Osman (1967), "Doğu Kalkınması ve Plan İlişkileri", *Doğu Anadolu'yu Kalkındırma Seminerleri*, Türkiye Ticaret Odaları, Ankara: Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.
- Öztürk, Mahmut (1981), *İller İtibariyle Sanayi Tesisleri ve Özellikleri*, Cilt: 1, DPT Yay. No: 1784, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Planlı Dönemde Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgeleri (1963-1972) Durum, Getirilen Politikalar, Alınan Tedbirler*, (1971), *Yapılan ve Yapılacak Çalışmalar, Teklifler*, DPT Yay.: 1039-M:12, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Sanalan, Timuçin vd (1973), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti ve Bu Yörelere Teşvik Tedbirleri*, DPT Yay. No: DPT-1304, KÖYD-4, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı KÖY Dairesi.
- Sanalan, Timuçin-Elvan, Lütfi (1988), “Doğu Anadolu’nun Kalkınması”, *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu Sempozyumu*, Elazığ.
- Talas, Cahit (1969), *Ekonomik Sistemler*, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi*, Devre: 18, Cilt: 3-4.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, Cilt 7
- TC Resmi Gazete*, 8 Ağustos 1981, Sayı: 17422; 12 Aralık 1984, Sayı: 18603.
- Tunceli İl Yıllığı*, (1973).
- Türk, İsmail (1970), *İktisadi Planlama Prensipleri*, Ankara.
- Türkiye’de Bölge Planlamasının Evreleri* (1993), Ankara: Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği.